

ljene crkvenim dokumentima, knjiga pruža sigurnost u odnosu na sekularizirane etičke poglede koje često susrećemo. U tom smislu ovdje vrijedi spomenuti Dostojevskog koji je napisao: *Ako Boga nema, sve je dopušteno*.

Konačno, iako je ovo druga po redu knjiga ove vrste na hrvatskom jeziku, ona prva, Matulićeva *Bioetika* (GK, Zagreb 2001.), ne čini je suvišnom. Dapače, za stepenicu će biti bliža prosječnom čitatelju, iako i ona zahtijeva određeno spekulativno i stručno predznanje. Stoga, ako u vremenu etičkoga relativizma želimo ostati na razini poštivanja izvornog dostojanstva ljudske osobe, onda valja Valjanovu *Bioetiku* često imati pri ruci.

Tomislav Jozić

Zahvalno svjedočanstvo o uzletu Vrhbosne nakon dugoga stradanja

Ivan ŠARIĆ (ur.), *Spomen-knjiga iz Bosne*, Kaptol vrhbosanski, Zagreb ¹1901.; HKD Napredak - ECONIK, Zagreb ²2003., 231 str.

Ovdje smo večeras* da javnosti predstavimo reprint izdanje *Spomen-knjige iz Bosne*, koja se prvi put pojavila 1901. god. Tada ju je izdao Vrhbosanski kaptol iz Sarajeva kao svoj "Festschrift" u povodu 50. obljetnice biskupske službe dakovačkoga biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Tiskana je u Zagrebu a za ondašnje vrijeme opremljena je vrlo kvalitetno.

Pretisak, koji večeras predstavljamo, tiskan je u Velikoj Gorici, mogli bismo reći,

takoder u Zagrebu, ali, ovoga puta, u povodu prošlogodišnjih lipanjskih pohoda pape Ivana Pavla II., tj. njegova trećega dolaska u Hrvatsku i drugoga u BiH, te u povodu 100. godišnjice osnutka Hrvatskoga kulturnog društva Napredak a izdala ga je zagrebačka podružnica upravo toga društva.

Knjiga je monografijskog oblika: puna je vrlo kvalitetnih fotografija: portreta ondašnjih suvremenih uglednika te brojnih eksterijera uglavnom iz bosanskih župa i mjesta. Njih točno 147, a među kojima poneka iz Hercegovine, prikazuju motive koji često djeluju skoro egzotično kao svjedoci ondašnjega stanja, prilika, folklor a i odora, kao uspomena na izgubljenoga cara i barune te spomen na velikane. Stoga, uopće ne sumnjam da će privući radoznalost i današnjega oka i pogleda.

Spomenute fotografije su ilustracije uz objavljene tekstove koji su razvrstani u četiri dijela. Nakon "Popratnice" Grge Martića, početno poglavlje (str. 23-55), uz "Proslov" Ivana Šarića, donosi osobnu čestitku pape Leona XIII. upućenu dakovačkom biskupu i prigodni tekst nadbiskupa dr. Josipa Stadlera. Tu su zatim pjesme posvećene Strossmayeru: na hrvatskom Eugenije Šah, Ivana Šarića i Grge Martića, te na latinskom Petra Pančića i na grčkom Jakova Kilanka. Uz to, ovdje je takoder jedan Strossmayerov tekst iz 1881. god. o slavenskoj liturgiji i Šarićev opis proslave Strossmayerove Zlatne mise u Đakovu 1900. god. kojemu ćemo se malo kasnije opet vratiti.

Drugi dio sastoji se od studije Aleksandra Hofferera (str. 59-142) o "Bosanskoj biskupiji do turskoga gospodstva" i jedne pjesme Tugomira Alaupovića, prigodno posvećene dakovačkom zlatobiskupu.

Treće poglavlje takoder ima samo dva naslova: pod naslovom "Katolička crkva u

* Ovo je tekst govora koji je održan u Zagrebu na javnom predstavljanju *Spomen-knjige iz Bosne* 15. lipnja 2004.

Bosni" (str. 151-192) Ignacije Strukić nudi prikaz crkvenoga i narodnoga života kroz povijest sve do vremena u kojemu se pojavila ova knjiga a Ivan Šarić pjesmu "U dakovačkom hramu".

Četvrti dio (str. 197-227) donosi detaljan opis (Milko Cepelić) stolne crkve u Đakovu, sagrađene upravo pod vodstvom biskupa slavljenika.

Nadbiskup Stadler u svome prigodnom tekstu, koji je sastavljen očito nakon što je njegov pisac vidio plan knjige, piše kako je Bosna dužna bila, u znak duboke zahvale, pokloniti se cijela dakovačkom biskupu, "prvom sinu i ocu domovine hrvatske", koji nosi naslov bosanskih biskupa. Međutim, "ne mogavši mnoge župe naše da to učine osobno, naumile su iz svoje sredine poslati mu po dvije slike: jednu, koja im predstavlja crkvu, u kojoj se za svoje dobročinitelje, osobito za svojega najvećeg dobročinitelja, preuzvišenoga gospodina biskupa Strossmayera, Bogu mole; a drugu, koja predstavlja narod iste župe sa njegovim duhovnim pastirom, što će istoga biskupa vanredno veseliti, jer on ljubi narod i narodnu nošnju" (str. 29).

U svome "Proslovu" urednik Šarić s dva ključna razloga objašnjava zašto su u Sarajevu odlučili napraviti ovaj spomen spis "u slavu Josipu Jurju Strossmayeru o zlatnom njegovu biskupskom jubileju" (str. 21). Prvo, kaže Šarić: "On je dao temeljne uvjete za kulturni razvoj Hrvatske. Ako je Gaj uzkrisio, a Jelačić ojačio narod hrvatski, Strossmayer ga je krstio neizbrisivim krstom znanosti" (str. 23). Drugi pak razlog sastojao se u Strossmayerovoj dobrotvornosti, velikoj pomoći koju je slao za obnovu Crkve u BiH. To Šarić objašnjava ovim riječima: "I mi Hrvati amo u Hercegovini grijali smo se na sreću Strossmayerovu, kad na nas nije nitko mislio, osim Onaj, koji je gore na nebu, pa gleda na sve, i na

gažena crvića u prahu i na pogažen cvietak u travi. (...) Srce Strossmayerovo bilo je pravo sunce naše. Nismo imali ni kud ni kamo, skapavali smo. Strossmayer nas je prvi ugledao i očinskim okom pogledao" (str. 24).

Članak "Zlatna slava Strossmayerova", nudi dragocjene podatke i opis proslave zlatnoga jubileja koji je trajao godinu dana. Sve je započelo bakljadom u Đakovu navečer uoči Male Gospe 1900. god., nastavilo se sutradan svečanim misnim slavljem u dakovačkoj katedrali a završilo na istom mjestu na Petrovdan 1901. god.

Početak proslave privukao je mnoge ugledne goste. Veli Šarić: "Med prvimi je bio vrhbosanski nadbiskup dr. Stadler, koji je pohitio, da prvi od svih, još uoči jubileja, pozdravi zlatnoga jubilara i svojega prijatelja. A nosio mu je iz Bosne krasne darove: zlatan biskupski štap, što ga je izradila u Sarajevu bosanska ruka umjetnica, i krasno uvezan svečani broj Vrhbosne u slavu Strossmayeru i veliku uokvirenu najnoviju sliku Strossmayerovu" (to je vjerojatno slika na str. 43, op. T. V.).

Predajući mu ove darove, Stadler je u svome govoru kazao kako on dolazi s istoka hrvatske domovine a ljudi s istoka običavaju sa sobom donositi darove kad dolaze u poklonstvo svojim kraljevima. To su učinili i ovom zgodom jer Strossmayera smatraju kraljem hrvatskih srdaca. Sve to je do te mjere razdragalo Strossmayera da je "odlučio, da će sutra kod svoje zlatne biskupske mise kao biskup bosanski nositi ovaj zlatni biskupski štap bosanski, kojega nije mogao dosta da nahvali" (str. 40. Na istoj stranici nalazi se fotografija ovoga zaista lijepoga biskupskoga štapa. Op. T. V.).

Knjiga, koju predstavljamo, sama za sebe veli da je "iz Bosne", no pozdravi i dobre želje koje je ponijela u Đakovo zapravo su iz Vrhbosne, katoličke nadbis-

kupije sa sjedištem u Sarajevu, odnosno u predturskoj Vrhbosni. Naime, kao što je poznato, prije otprilike stotinu i dvadesetak godina vrhbosanska nadbiskupija se pojavila kao "Feniks" na hrvatskom katoličkom nebu. Ustvari, kao i drugi dijelovi katolika u BiH, tada je gotovo "niotkud" ponovno izniknula nakon stoljeća turskoga mraka. I zasjala! Uz ustrojavanje unutrašnjega crkvenoga života, koje se događalo u posvećenima novim društvenim okolnostima austro-ugarske vlasti, na području nadbiskupije su kroz to vrijeme sagrađene brojne nove crkve, župne kuće i pastoralni centri, kojih zapravo jedva da je uopće bilo dok su Turci vladali. Istovremeno, velik broj mladića i djevojaka je odabirao redovnička ili svećenička zvanja. Povećan je broj samostana. Otvarana su sjemeništa, škole, gimnazije i visoko školstvo. Zaživjelo je katoličko novinstvo. Stvarana je i stipendirana buduća hrvatska i katolička inteligencija.

Naime, hrvatski katolici s područja BiH još od davnih vremena, pa skoro bez prekida sve do danas, proživljavaju svoju crkvenu i narodnu tragediju, i to u procesu. Taj davno započeti kontinuirani tijek našega narodnoga i crkvenoga osipanja na tom području nikada, na žalost, nije zaustavljen. Pa i naše crkveno i narodno stradanje u BiH, koje se dogodilo u posljednjih petnaestak godina, potpuno se uklapa u zakonitost rečenoga povijesnoga procesa.

Na sreću, međutim, nije svako vrijeme bivalo jednako tragično. Naime, u različitim razdobljima postojale su oscilacije intenziteta progona, ubijanja, rušenja, odlaženja i ostajanja, tj. našega nestajanja. Zapravo, postojala su i vremena, iako ne duga, u kojima se čak sasvim solidno i sigurno živjelo. Kao npr. kroz onih četrdesetak godina vlasti bečkoga cara kad su moderna civilizacija i kultura zakoračile na

ovo područje te je bilo moguće, između ostaloga, da se upravo u to doba pojavi i prvo izdanje ove knjige.

Ipak, unatoč toj istini o smanjivanju, Hrvati i katolici s rečenoga područja ipak redovito nalaze uporište i za tipično svoj optimizam. Razlog toga optimizma mogao bi se, barem djelomično, pronaći u usporednom procesu, koji je u životu hrvatskih katolika iz BiH također jednako konstantan kao i onaj prvi, a moglo bi ga se nazvati proces hrvatskoga i katoličkoga preživljavanja. Čini mi se da upravo ta činjenica, činjenica usprkos preživljavanju, barem donekle objašnjava stanovišta tolikih naših sunarodnjaka posebice iz Bosne koji, suprotiva strahovitim stradanjima, o kojima govore i pišu, i kojih su potpuno svjesni, ne pomišljaju prihvatiti ni govor o vlastitom porazu a kamoli konstataciju poraza. Oni govore samo o vlastitom stradanju.

Ne sumnjam da je takav stav, kako iz nacionalnih tako iz crkvenih razloga, dostojan divljenja. Pa ipak, "zapadnjački" mentalitet, duboko prožet motivom koristi, odnosno pragmatizma, ne shvaća ga i ne prihvaća uvijek.

Ne pada mi na pamet govoriti o odgovornosti zapadnoga mentaliteta zbog toga! Možda ta odgovornost čak ni ne postoji jer se, prije svega, zapravo radi o "nekompatibilnosti" nekih čipova dvaju različitih mentalitetnih kodova. Želio bih, ustvari, samo naslutiti prožetost spomenutoga hrvatskoga mentaliteta iz BiH, a posebice u Bosni, stavovima starih orijentalnih filozofija prema kojima se veličina življenja i pojedinca i naroda mjeri količinom sposobnosti trpljenja. Tako, u tom načinu razmišljanja, stradanje, nestajanje, pa čak ni velika tragedija, ne najavljuju umiranje ni pojedinca ni zajednice nego povratak u život, odnosno "uskrnuće". U vremenu, prije svega. Ponovni rast u povijesti!

Ovu knjigu sastavila je Vrhbosna u času jednoga takva svoga povijesnoga preporoda, u vremenu punoga uzleta nakon dugoga stradanja. I darovala je kao znak zahvalnosti svom tadašnjem najvećem dobročinitelju. S druge strane, i pretisak ove knjige se pojavio "u povodu", kao

neka vrsta pozdrava i dara najvećem dobrotvoru naših dana, Ivanu Pavlu II. Na početku ponovnoga uzleta Vrhbosne! Nadamo se!

Tomo Vukšić